

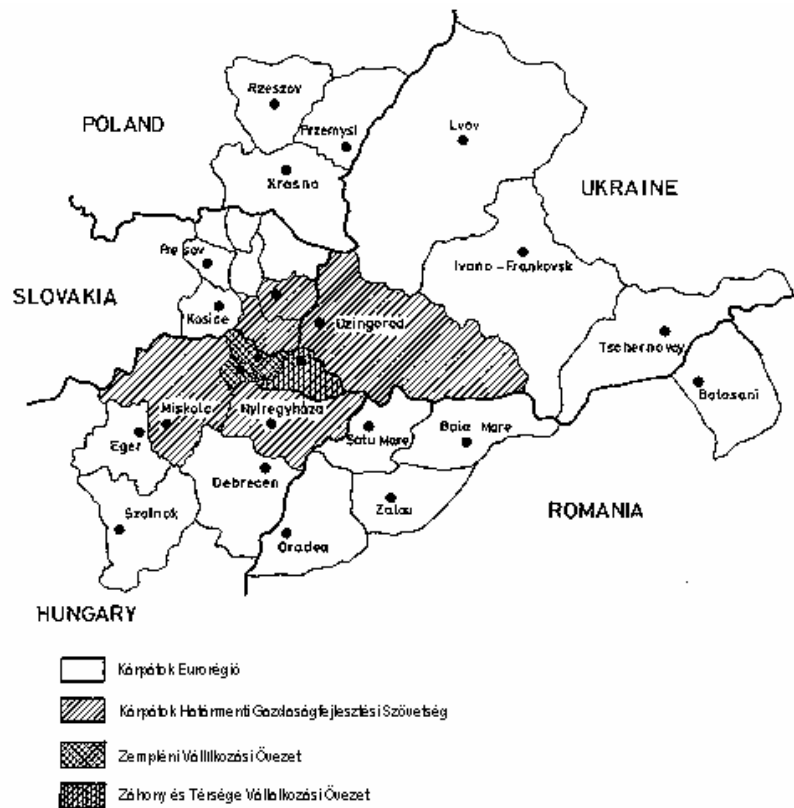
Műhely

Az interregionális együttműködés fejlesztése Zemplénben

Dankó László

Előzmények

Az osztrák-magyar kétoldalú határmenti együttműködéshez hasonlóan a nagyobb régióon belül 1994. november 4-én a szlovákiai Nagykaposon létrejött egy azóta is hatékonyan funkcionáló, vállalkozásfejlesztési szervezetek által generált együttműködés: a Kárpátok Határmenti Gazdaságfejlesztési Szövetsége. A Szövetség tanácsában részt vesznek a hármashatármenti szlovák, ukrán, magyar térség polgármestereinek, területi közigazgatási vezetőinek, vállalkozásoknak a képviselői, tehát egy legitim formában sikerült a szomszédos területek gazdaság- és vállalkozásfejlesztési együttműködését megvalósítani (Dankó 1996).

1. ábra: A határmenti terület elhelyezkedése az interregionális együttműködésben
Forrás: saját szerkesztés

A KHGSZ élvezi a Kárpátok Euro régió Tanácsának, a Kárpát Euro régió Fejlesztéséért Alapítványnak a támogatását, s a Kelet-Nyugat Tanulmányok Intézete konferenciáin rendszeresen a szubrégióban kívánatos és ajánlott formációként kerül bemutatásra.

A Kárpátok Határmenti Gazdaságfejlesztési Szövetség keretében végzett tevékenységet az USAID koordinálásában a CIPE, VOCA/ACDI, IESC segélyszervezetek, az EU-PHARE, EU-PARTNERSHIP programok, a Francia Nemzeti Tudományos Kutató Intézet (CNRS) térségfejlesztési kutatócsoportja (STRATES), Soros Alapítvány, a BAZ Megyei Integrált Fejlesztési Forrás támogatta. A három határos országrészt érintő együttműködés legfontosabb eredményei az alábbiakban foglalhatók össze:

- információs irodák felszerelése a három határos országrészben, információs rendszer, partnerkeresési szolgáltatás,
- regionális kiállítások, üzletember találkozók szervezése évente három alkalommal a három országrészben,
- Kárpátok Gazdasági Szemle c. információs kiadvány évi négyszeri megjelentetése angol, magyar, szlovák, ukrán nyelven,
- a hármashatármenti gazdasági együttműködés fejlesztése stratégiai programjának elkészítése, vezetői összefoglalójának eljuttatása a térség közigazgatási vezetőihez, kormányzati képviselőihez,
- Referencia c. havi rendszerességű másfélórás TV adás szerkesztése és sugárzása a Zemplén Televízió (Sátoraljaújhely) mintegy 50-60 km-es adáskörzetében magyar, szlovák, ukrán nyelven,
- összehangolt térség- és gazdaságfejlesztés a hármashatár vidékén: vállalkozási övezetek, új határátkelőhelyek stb. kezdeményezésére a kormányhivataloknál.
- Az együttműködés eredményeit összefoglaló tanulmánykötet megjelentetése angol, magyar, szlovák és ukrán nyelven (Dankó 1999).

A szlovák-ukrán-magyar hármashatármenti gazdasági együttműködés fejlesztési programjában az együttműködés fejlesztésének hosszútávú (stratégiai) céljai az alábbiakban kerültek meghatározásra:

- az együttműködés gazdasági alapjainak erősítése, versenyképes árualapok mennyiségének növelése,
- a gazdasági együttműködés fizikai feltételrendszerének összehangolt javítása,
- az együttműködő határmenti térségek tökevonzási képességének javítása,
- a hármashatármenti együttműködés informatikai és marketing szempontú fejlesztése

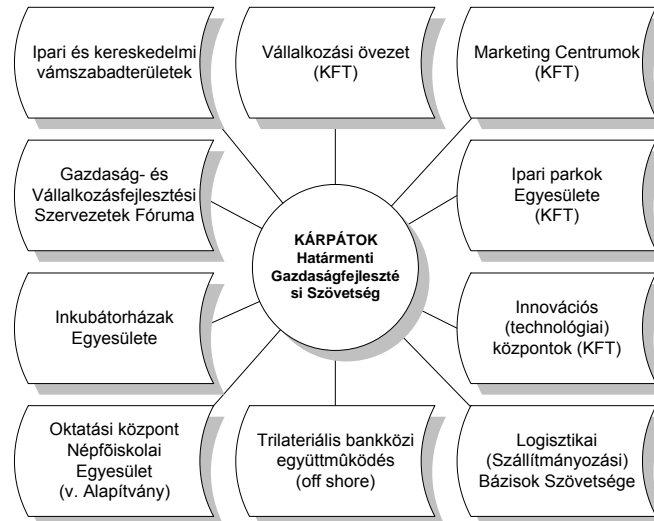
révén a Kárpátok Eurorégió e térsége társadalmi-gazdasági kohéziójának erősítése, az életminőség javítása, a polgárosodás folyamatának segítése.

A kitűzött stratégiai célok, illetve az azokhoz illeszkedő konkrét fejlesztési irányok, programok realizálásának biztosításához meghatároztuk azon szervezeti centrumokat, melyek a határokon átnyúló együttműködés fejlesztésének katalizátorai, végrehajtói lehetnek.

Ezen szervezetek között szerepel a Marketing Centrum, mely ha nem is kizárólagosan, de a határmenti területek együttműködésében a régiómarketing tevékenység bázisa, generálója.

A határmenti területek együttműködése fejlesztésében a marketinget - eddigi gyakorlati tapasztalataink alapján - az alábbi általános funkciók ellátásához javasoltuk felhasználni:

- határokon átnyúló üzleti célú információrendszer működtetése,
- a határmenti kereskedelem fejlesztését szolgáló disztribúciós/logisztikai mechanizmusok, módszerek rendszerének meghonosítása az adott régióban,
- kiállítások, vásárok, üzletember találkozók szervezése, bonyolítása,
- célirányos befektetői, szakmai találkozók, work-shop-ok szervezése,
- a versenyképes befektetési ötletek konkrét projekt előkészítő, megvalósíthatósági vizsgálata piacorientált módon (Piskóti – Dankó – Schupler 2003, 317-320. o.).

2. ábra: Hármashatármenti gazdasági együttműködés fejlesztése szervezeti centrumai
 Forrás: saját szerkesztés

A hármashatármenti programhoz 1996 tavaszán bejelentette együttműködési szándékát a romániai Szatmárnémeti Vállalkozók Fóruma Egyesület is, ám az információközvetítésen túl érdemi együttműködés ezidáig nem alakult ki.

Az osztrák-magyar, illetve az 1996-ban indított román-magyar PHARE-CBC programok tapasztalatainak felhasználásával 1999-től egy szlovák-magyar EU támogatású CBC program került kezdeményezésre a PHARE-CBC Programirányító Irodán keresztül, illetve a szlovákiai együttműködő partnerek részéről a pozsonyi EU képviselőnél.

A Zemplén Eurorégió megalakulása

A Zemplén Eurorégió – mára az Európai Unió részeként – közel egy évszázadnyi szétszakítottság után újraegyesítette a történelmi Zemplént, az itt élő szlovák, ruszin és magyar nemzetiségű embereket, azt a szociokulturális, természeti és gazdasági közeget, mely komplementaritását megőrizve, most újabb fejlődési periódus részese lehet.

Zemplénben a periférikus helyzet, a határmentiség, elzártság, a jelentős amerikai kivándorlás, majd a 2. világháború katonai és zsidó holokauszt veszteségei hatására a 20. század második felében is szerény társadalmi-gazdasági fejlődés következett be, főként a fejlettebb nyugati országrészekhez viszonyítva.

Most, a 21. század elején az Európai Unió csatlakozással Zemplén 5 magyarországi kistérsége a szomszédos 9 szlovákiai mikrorégióval összehangoltan új lehetőségekhez jutott, amennyiben az évtizedes múltra visszatekintő hármashatármenti együttműködési program tapasztalataira, eredményeire támaszkodva 2004. április 23-ától eurorégiós keretek között tervezhetjük jövőnket, alakíthatjuk ki társadalmi-gazdasági fejlődésünk stratégiáját.

A határon átnyúló érvényességű fejlesztési dokumentum az eurorégiót alkotó zempléni határmenti térségek koordinált térség- és gazdaságfejlesztési stratégiai koncepcióját és programját tartalmazza, kiemelten:

- a gazdasági együttműködések továbbfejlesztési irányait és lehetőségeit,
- az ágazati, funkcionális hálózatok (klaszterek) kialakítását,
- az infrastrukturális fejlesztések egyeztetését, összehangolását,
- a természet- és környezetvédelem határon átnyúló programozását,

- turisztikai fejlesztések és ajánlások együttes megvalósítását, a szlovák és magyar kisebbségek anyaországi társadalmi-kulturális kapcsolatainak szervezettebbé tételét.

3. ábra: A történelmi Zemplén, mint az eurorégió kerete
Forrás: Népszabadság grafika

Az eurorégió fejlesztési koncepciója

A Zemplén Eurorégió fejlesztési modellje meghatározásánál az Európai Unió ajánlásával összhangban lévő értékeket (környezettel való gazdálkodás, területi esélyegyenlőség, önfenntartó fejlődés elvei) és a regionalizmussal kapcsolatos elveket (szubszidiaritás, partnerség, programozás, addíció, koncentráció) kiegészítettük az eurorégió fejlesztési alapelveivel, mint:

- egyenrangúság,
- kölcsönös előnyök,
- koordináció,
- gazdaságfejlesztési érdekek előtérbe helyezése,
- termelési-üzleti integráció és a
- békés egymás mellett élés.

A fenti fejlesztési alapelveknek az eurorégiós tőkeképződést, tőkeáramlást kell támogatniuk, mert az eurorégióban jelenleg ezen folyamatok még alacsony intenzitásúak.

Az eurorégió külső környezetének, területi adottságainak, a térséget is érintő fejlesztési tanulmányoknak, az összefoglaló SWOT elemzésnek az alapján körvonalazódtak azon fejlesztési törekvések és irányok, melyek ebben a részben, illetve a stratégiai programban kibontásra kerülnek.

A következőkben vázolt pre-koncepciót a térségi work-shopok támogatásával, a térségi pályázatban rögzített koncentráció elvét (4-5 program) és a megyei területfejlesztési koncepciók logikáját követve véglegesítettük.

Az eurorégió területfejlesztési koncepciójának célja

A térség fejlesztésének alapvető célja az eurorégióban élők, itt vállalkozók jólétének növelése, minden fejlesztési törekvést ennek érdekében, ezt szolgálva kell megfogalmazni.

A fejlesztési koncepció alapelve, az itt élők és vállalkozók jólétének növelése, az emberközpontú térségi területfejlesztésre törekvés.

A jólét, mint a fejlesztési koncepció központi alapcélja több (jóléti) dimenzióból épül fel, melyek közül - a területfejlesztési koncepció vonatkozásában is megjelenő fontossága miatt - négy elemet célszerű kiemelni (Piskóti – Dankó – Schupler 2003, 138-143. o.).

1. Gazdasági jólét a háztartások fogyasztásában, a megtakarítások növekedésében, a vagyonosodásban jelenik meg.
2. Képzettség, műveltség, a jólét azon dimenziója, mely egyrészt a gazdasági lehetőségek megragadását, másrészt a megszerzett javak használatának, élvezetének feltételeit jelenti az itt élők számára.
3. Minőségi élet fogalma alatt azon módot, feltételeket értjük, melyek lehetővé teszik a potenciális, s valós lehetőségek kihasználását az egyéni, családi oldalról illetve - s esetünkben erre helyezük a hangsúlyt - a közösség, a térség által biztosított feltételek oldaláról (fizikai infrastruktúra, egészségügyi, sportolási, ökológiai feltételek stb.).
4. Identitástudat, területi kohézió, mely egy településen, térségben élés minőségének meghatározó feltétele, hogy miként tudunk érzelmileg, emocionálisan is azonosulni, milyen aktív, baráti stb. közegben élünk, hogyan találjuk meg, illetve építjük ki a társadalmi, közösségi kapcsolatainkat az egyéni és közösségi jólét érdekében.

A jóléti (előzőekben vázolt komplex értelmezés alapján) alapcél elérése prioritások megfogalmazását teszi szükségessé.

A négy meghatározó (fejlesztési) cél:

- A lakosság jövedelmének növelése a gazdaság fejlesztése, versenyképességének növelése révén, melynek alapvető feltétele a gazdasági növekedés lehetőségeit megteremtő tőkebevonás.
- A lakosság és szervezeteik tudásbázisának növelése az oktatás, képzés (át és továbbképzés), a kutatás, a kulturális értékek megőrzése, fejlesztése révén.
- A minőségi élet (környezeti) feltételeinek javítása csak úgy lehetséges, hogy a közösség nagy infrastrukturális rendszerei (energia, közlekedés, stb.) mellett az egészségügyi, szociális ellátás, valamint az egészséges élethez szükséges sportolási feltételek javítása is megfogalmazódik, a természet értékeinek megőrzése mellett.
- A negyedik célcsoport a közösséghez, a területhez, lakóhelyhez kötődés, identitástudat, kohéziós erő fejlesztése érdekében a társadalmi kapcsolatok tudatos építésének, fejlesztésének célját kell kiemelni, abból a meggyőződésből eredően, hogy e nélkül az előző pontokban megfogalmazódott materiális célok sem érhetők el, ha nem sikerül növelni az itt élők magabiztosságát, öntudatosságát, együttműködési készségét. A belső kohézió erősítése mellett szükség van a külső (kistérségek közötti) intra- és multiregionális kohézió építésére is.

A céloknak hosszabb távon együttesen kell megvalósulniuk, valójában egyik sem nélkülözhető, a fejlesztési koncepció alapvető prioritásait képezik.

A kiemelt célok, fejlesztési irányok feltételezik, s nem helyettesítik egymást, ugyanakkor viszonyukban hordoznak ellentmondásokat is. A célok, fejlesztési irányok megvalósítása közötti összhang, arányosság megteremtése a fejlesztési koncepció kiemelkedő fontosságú követelménye.

A területfejlesztési koncepció célrendszere az alábbiakban foglalható össze:

Alapcél:

- Az eurorégióban élők és itt vállalkozók jólétének növelése

Tartalma (gazdasági-, környezeti-, kulturális- és közösségi célok formájában):

- a) Gazdasági célok:
  - a gazdaság teljesítőképességének, hozzáadott értéknek, (GDP/GNP) valamint a növekedés ütemének növelése,
  - a térség gazdasági szereplői versenyképességének növelése,
  - a gazdaság struktúrájának korszerűsítése, új perspektivikus ágazatok megjelenése,
  - a cégek nemzetközi-, exportorientáltságának növelése,
  - a vállalkozókészség fejlesztése,
  - új munkahelyek teremtése.
- b) Kulturális célok:
  - A térségben élők szaktudásának, képzettségi színvonalának növelése,
  - az oktatási, képzési és átképzési rendszer és intézményeinek fejlesztése,
  - a nyelvismeret fejlesztése az iskolarendszeren kívül,
  - a tudományos kutatás és fejlesztés feltételeinek, intézményeinek fejlesztése,
  - a kultúra és a művészeti teljesítmények és intézményeik fejlesztése a kulturális értékek, hagyományok minél szélesebb körű elterjesztése érdekében.
- c) Környezeti célok:
  - az infrastrukturális feltételek fejlesztése,
  - a természeti és az épített környezet és értékek védelme,
  - „egészséges környezet” feltételeinek megteremtése, ill. fenntartása.
- d) Közösségi célok:
  - a társadalmi, a közösségi és a politikai kapcsolatok fejlesztése,
  - együttműködési és kooperáció készség fejlesztése,
  - a belső kohézió erősítése,
  - az egészséges életmód és szokások elterjesztése, az azt támogató intézmények fejlesztése,
  - a szociális biztonság és ellátás feltételeinek fejlesztése,
  - a térségi, a települési lokálpatriotizmus és identitástudat erősítése.

A fenti célrendszer megfogalmazása természetesen nem jelenti, hogy azok együttesen, egy időben és azonos súllyal kerülnek a fejlesztési koncepció prioritásai közé.

Az eurorégió területfejlesztési koncepciójának prioritásai

A dinamikus növekedés forgatókönyvének figyelembevételével az eurorégiós prioritásokat az alábbiak szerint javasoltuk elfogadni:

A dinamikus növekedés támogatási prioritásai a Zemplén Eurorégióban:

- a) Elsődleges prioritások:
  - Középméretű külső vállalkozások környezetkímélő beruházásainak támogatása a térségben (befektetés-ösztönzés).
  - A térségi mikro-, kis- és középvállalkozói szektor támogatása a beszállítói képességek, minőségügyi, K+F alkalmazások javítása tekintetében.
  - Turizmus fejlesztése.
  - Agrárstruktúra átalakítása, beruházásainak támogatása.
  - Műszaki infrastruktúra további fejlesztése.
- b) Kapcsolódó prioritások
  - A Zemplén Eurorégió fejlődésének, menedzselésének támogatása.
  - A vállalkozási övezet, ipari parkok, újabb iparterületek kialakításának segítése, ösztönzése.

A gazdaság igényeihez igazodó humán erőforrás fejlesztése képzéssel, átképzéssel, szaktanácsadással.

Az egészséges életmód és egészségmegőrzés feltételeinek javítása.

Műveltségi színvonal emelése.

A kulturális és természeti értékek megóvása és védelme.

Agrárintegráció, új típusú együttműködések kialakítása.

Közlekedési kapcsolatok javítása, fejlesztése.

c) Válságkezelés prioritásai

Térségi kohézió erősítése.

A vidékfejlesztés szociális jellegének erősítése.

Alternatív tevékenységek fejlesztése a falvakban.

Katasztrófavédelem.

Térségi identitás megőrzése.

Térségi informatikai fejlesztés.

Az első csoportba tartoznak azon kulcsterületek, amelyek a dinamikus növekedés elérésének elengedhetetlen feltételei. Ezen területek támogatása nélkül nem képzelhető el az eurorégió területének felzárkóztatása, dinamizálódása.

A második csoportba sorolt prioritási területek az első csoport kiegészítői, katalizálói ezért már a kezdetektől biztosítani kell folyamatos fejlődésük feltételeit.

A harmadik - válságkezelési-prioritási csoport elsősorban a kistérségi konfliktusok, társadalmi és gazdasági feszültségek kezelésének eszközeit foglalja magába.

A fejlesztés célrendszere

A Zemplén Eurorégió pozitív jövőképe az alábbi mondatban foglalható össze:

A Zemplén Eurorégió, a térség belső energiáira és határmenti helyzetére építve, hosszú távon biztosítsa az itt élők számára a minőségi élet feltételeit.

Ahhoz, hogy a vizsgált terület jövőképében megfogalmazott magas szintű életminőség biztosítható legyen, szükséges a térség gazdasági szerkezetének átalakítása, bővítése, új hangsúlyok megadása. A gazdasági diverzifikáció során folyamatosan szem előtt kell tartani a térség belső adottságait, határmenti fekvését és a külső körülmények támasztotta követelményrendszert, mert ezek nélkül nem biztosítható az eurorégió pozitív jövőképének teljesülése.

A jövőkép és a térség helyzetének ismerete alapján fogalmazható meg az eurorégió számára az a misszió, amely biztosíthatja a pozitív jövőképben kijelöltek elérését. A misszió tulajdonképpen a fejlesztés alapcélja, amelyhez hozzárendelhetők a stratégiai célok, és amely azokkal együtt egyértelmű irányt jelöl ki a célok elérését biztosító fejlesztési prioritások megfogalmazásához.

A Zemplén Eurorégió missziója:

A Zemplén Eurorégióban élők életkörülményei tartósan javuljanak, úgy, hogy a fejlesztés belső erőforrásai hosszú távon fenntarthatóak legyenek, és a társadalmi esélyegyenlőség mindenki számára biztosítva legyen.

A térség missziója megfogalmazza, hogy elsődleges fontosságú cél a térségben élők életkörülményeinek tartós javítása. Tehát olyan fejlesztéseket kell megvalósítani, melyek hosszútávon is szavatolják az összes olyan tényező javulását, mely meghatározza a lakosság komfortérzetét (Dankó 2004).

A fejlesztéseknél elsősorban a térség belső erőforrásaira kell támaszkodni. Ezen tényezők például a térség táji, környezeti adottságai, a földrajzi fekvése, a helyi szakértelem vagy a helyi hagyományok. Ezt követően ezekhez a tényezőkhöz kapcsolódóan kell megválasztani a bevonandó külső erőforrásokat is.

Emellett rögzítve van a misszióban, hogy a térség belső erőforrásai úgy legyenek kiaknázva, hogy azok ne legyenek veszélyeztetve a mértéktelen felhasználással, és így hosszú távon biztosíthatók legyenek a fejlesztési folyamatban.

Fontos szempontként kell kezelni az esélyegyenlőség kérdését, hisz ez az egyik legfontosabb európai alapelv. Ugyanúgy biztosítani kell a társadalmi egyenlőséget a roma lakosság számára, mint a fogyatékkal élők vagy a szociálisan lecsúszott emberek irányába.

A pozitív jövőképre, valamint az abból levezethető misszióra támaszkodva ki kell jelölni azokat a célkitűzéseket, amelyek megalapozzák az eurorégió fejlődését biztosító fejlesztési prioritásokat.

A misszió négy kulcsfontosságú tényezőt tartalmaz: (i) a térségben élők életkörülményei tartós javítása, (ii) a térség belső erőforrásaira építő fejlesztés, (iii), fenntartható erőforrás gazdálkodás, valamint (iv) az egyenlő esélyek biztosítása a térség teljes területén.

Mindezek alapján három stratégiai cél került megfogalmazásra:

Az eurorégió adottságaira támaszkodó versenyképes termelőszektor
(ipar és mezőgazdaság) fejlesztése.

Zemplén térség leszakadásának megállítása, színvonalas életfeltételek biztosítása.

A térségi kohézió erősítése, a zempléni identitástudat elmélyítése, felkészülés az Európai Unió támasztotta új kihívásokra.

A fejlesztési célok és prioritások kapcsolata

A gazdaságfejlesztési célok között általában szoros kapcsolat a jellemző, hiszen a gazdasági érzékenység miatt az egyes területek szoros függőségi viszonyban vannak egymással. Ezt fokozottan indokolja az az erőteljes szerkezetátalakítás, amelyet átfogó gazdaságfejlesztési célként határoz meg a dokumentum. Ez a térség adottságai miatt a mezőgazdasági relációkra fokozottan érvényes.

A gazdaság fejlesztése tekintetében megfogalmazott beszállítói hálózat létrehozásának akkor van létjogosultsága, ha az infrastruktúra fejlesztése területén megfogalmazott alpinfrastruktúra fejlesztése cél realitássá válik.

A turisztikai kínálat megteremtéséhez szükséges a megfelelő alpinfrastruktúra kiépítése, az elérhetőség megteremtése, a szolgáltatási színvonal és kínálat erősítése, a környezet- és természetvédelmi fejlesztések véghezvitele, vagy célorientált marketingtevékenység. A korreláció szorosságát mutatja, hogy bármelyik kapcsolódó intézkedés megvalósításának elmaradása jelentősen csökkenti a turisztikai beruházások megtérülésének és versenyképességének esélyét.

A szolgáltató szektor fejlesztése erősen korrelál a gazdaságfejlesztés prioritás más intézkedéseivel, de tulajdonképpen az erős szolgáltató szektor minden más prioritás célkitűzése megvalósításának egyik alapja.

A közlekedési infrastruktúra erősítésével javul a térség elérhetősége, ami növeli a turisztikai, a szolgáltató és az ipari szektor fejlesztésének hatékonyságát. A fejlett környezetvédelmi

infrastruktúra térségi megteremtése hozzájárul az egészséges környezet kialakításához, ami elsősorban a turisztikai szektorra, a természetvédelemre és a lakosság életkörülményeinek javulására van hatással.

A humán erőforrás fejlesztése prioritás célkitűzései biztosítják a többi prioritás céljai megvalósításának alapját, így a korreláció erőssége vitathatatlan. Ha javul az egészségügyi ellátás színvonala, az megmutatkozik a munkaerő-hatékonyság javulásában, ha nő a lakosság képzettségi színvonala, új, korszerű ismereteket szereznek, az megteremti a gazdasági szerkezetváltás esélyét, ha bővülnek a kulturális szolgáltatások, azok a turizmus fejlesztését erősítik, a lakosok életkörülményeit javítják.

A határmenti kapcsolatok fejlesztése igen szoros összefüggésben van a gazdaságfejlesztéshez kapcsolódó fejlesztési területekkel, ezen belül is kiemelten a turizmusfejlesztéssel, a szolgáltató és az ipari szektor fejlesztésével. A turizmusfejlesztéssel szoros korrelációban lévő kulturális értékek, hagyomány őrző elképzelések áttételesen ugyancsak kapcsolatot mutatnak a határmenti kapcsolatok fejlesztésével, különösen, ha előtérbe helyezzük azt a tényt, hogy kistérség kiemelt értékei közé tartozik a soknemzetiségű társadalom.

Ugyancsak erős a kapcsolódás az infrastruktúra fejlesztésével, ezen belül is a vasúti közlekedés fejlesztéséhez kapcsolódó területekkel, illetve a határátkelő fejlesztésével.

Az eurorégió fejlesztési stratégiája

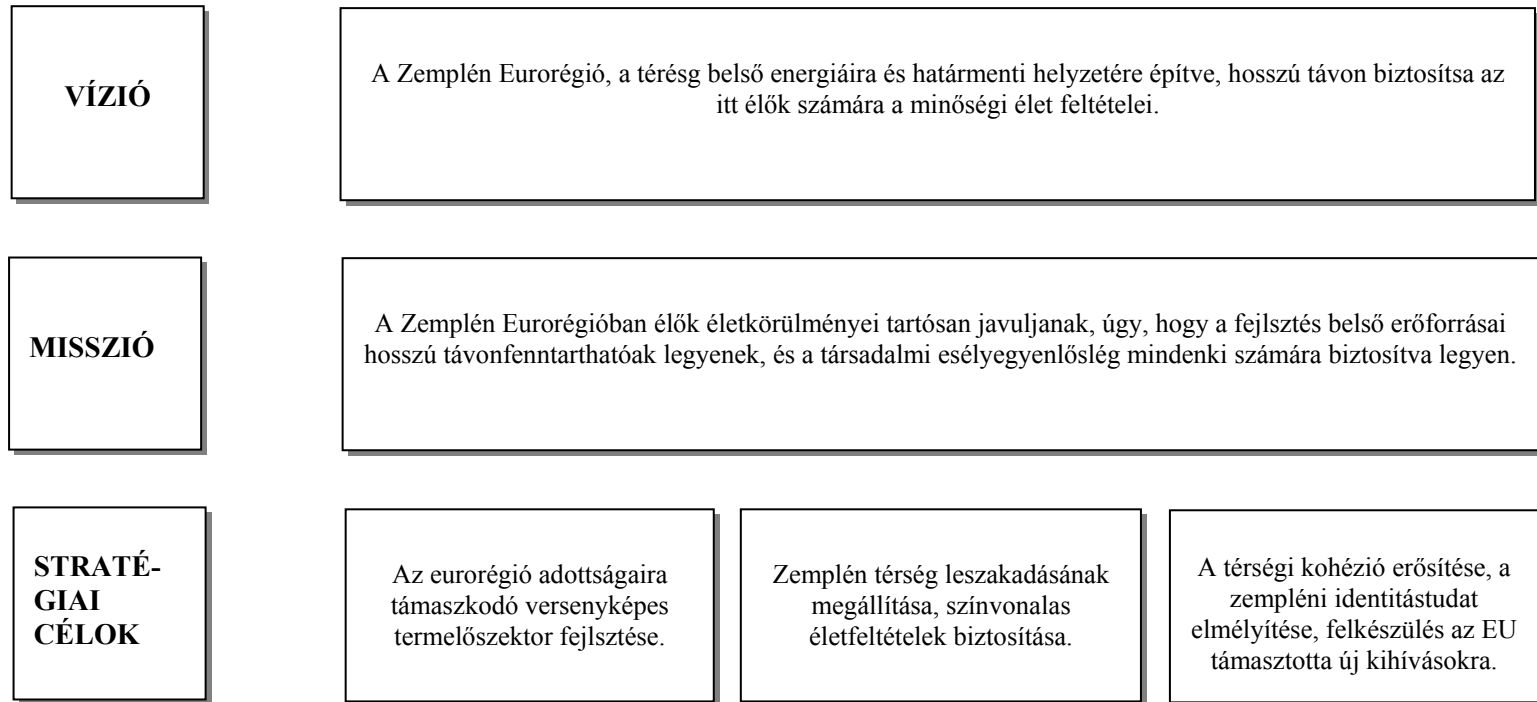
A Zemplén Eurorégió stratégiai programja keretében ezért a következő stratégiai programok kimunkálása és intézkedési-beavatkozási keretekben (operatív al- és részprogramokban) való specifikálása valósult meg:

- Gazdaságfejlesztés
- Mezőgazdaság fejlesztése
- Műszaki infrastruktúra fejlesztése - környezet és természetvédelem
- Humán erőforrás (infrastruktúra) fejlesztése

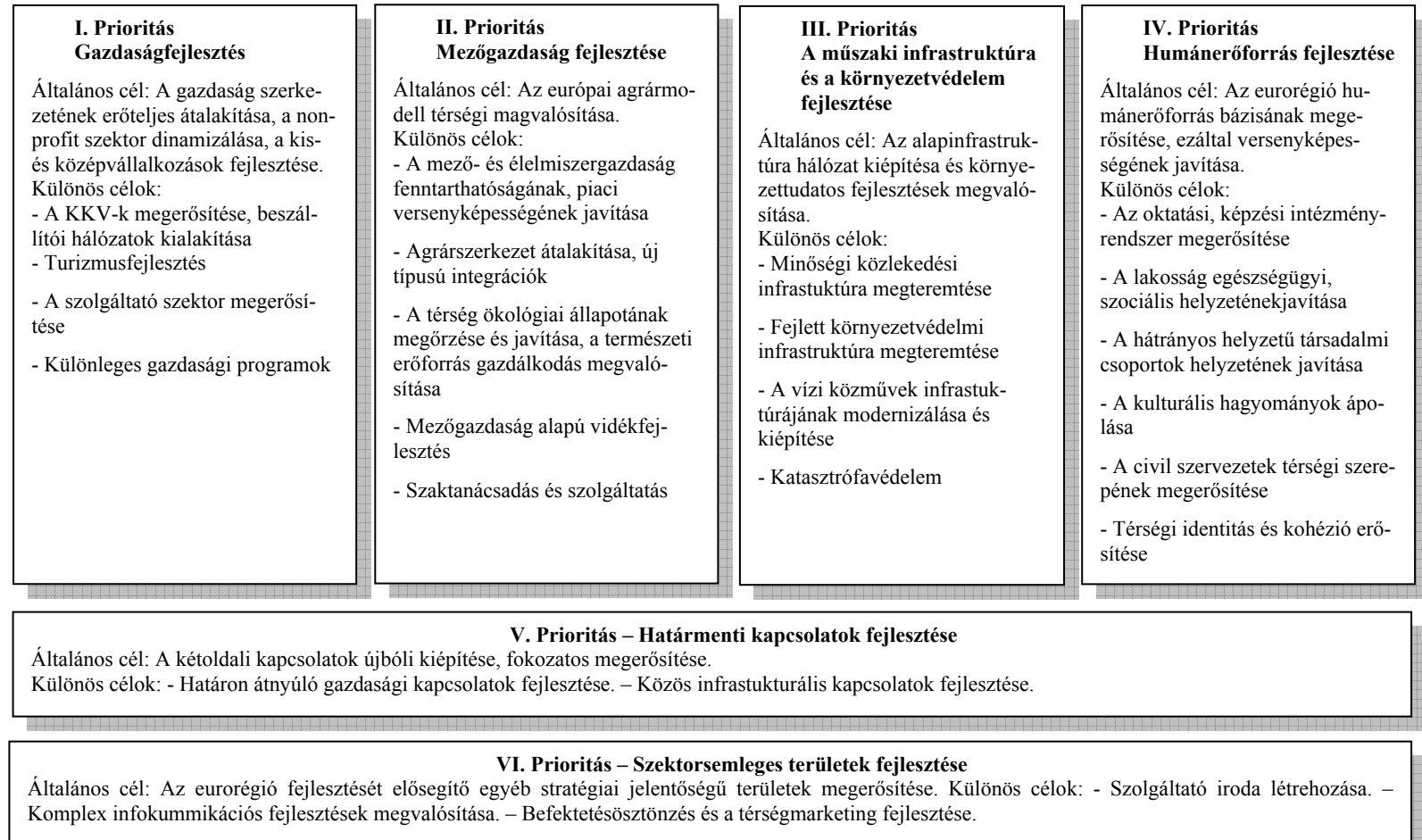
A stratégiai program intézkedési-beavatkozási területeit az operatív al- és részprogramokat a Nemzeti Fejlesztési Tervekkel és a Zempléni Vállalkozási Övezet területfejlesztési programjával összhangban határoztuk meg a célpiramis rendszerében (Dankó 2005).

A stratégiai célpiramis

A fejlesztési stratégia célpiramisa a fejlesztési célok és prioritások mentén négy stratégiai, 19 operatív programból és 84 intézkedési (beavatkozási) területből tevődik össze:

4. ábra: A Zemplén Eurorégió fejlesztési koncepciója (2004)

5. ábra: Fejlesztési prioritások

A Zemplén Eurorégió fejlesztési stratégiai programja (2005)

Általános cél	Az eurorégió revitalizációjának és fenntartható fejlődésének támogatása, hogy a térség hosszútávon biztosítsa az itt élők számára a minőségi élet feltételeit			
Stratégiai célok	Az eurorégió adottságaira támaszkodó versenyképes termelőszektor fejlesztése		Egészséges és vonzó környezet megteremtése, fenntartása, természet védelme	Társadalmi viszonyok fejlesztése
Stratégiai programok	Gazdaságfejlesztés (1)	Mezőgazdaság fejlesztése (2)	Műszaki infrastruktúra és a környezetvédelem fejlesztése (3)	Humán erőforrás fejlesztése (4)
Operatív (al- és rész) programok	<ul style="list-style-type: none"> • A KKV-k megerősítése, beszállítói hálózatok kialakítása • Turizmusfejlesztés • A szolgáltató szektor megerősítése • Különleges gazdasági programok 	<ul style="list-style-type: none"> • A mező- és élelmiszergazdaság fenntarthatóságának, piaci versenyképességének javítása • Agrárszerkezet átalakítása, új típusú integrációk • A térség ökológiai állapotának megőrzése és javítása, a természeti erőforrás-gazdálkodás megvalósítása • Mezőgazdaság alapú vidékfejlesztés • Szaktanácsadás és szolgáltatás 	<ul style="list-style-type: none"> • Minőségi közlekedési infrastruktúra megteremtése • Fejlett környezetvédelmi infrastruktúra megteremtése • A vízi közművek infrastruktúrájának modernizálása és kiépítése • Katasztrófavédelem 	<ul style="list-style-type: none"> • Az oktatási, képzési intézményrendszer megerősítése • A lakosság egészségügyi-szociális helyzetének javítása • A hátrányos helyzetű társadalmi csoportok helyzetének javítása • A kulturális hagyományok ápolása • A civil szervezetek térségi szerepének megerősítése • Térségi identitás és kohézió erősítése

6. ábra: Célpiramis

1. Gazdaságfejlesztés stratégiai programja

1.1. A KKV-k megerősítése, beszállítói hálózatok kialakítása	1.2. Turizmusfejlesztés	1.3. A szolgáltató szektor megerősítése	1.4. Különleges gazdasági programok
<ul style="list-style-type: none"> 1. Befektetések ösztönzése, tökésvonzás 2. Középvállalkozások technológiai fejlesztése 3. Minőségbiztosítási rendszerek elterjesztése 4. K+F, innovációs képesség erősítése 5. Kárpátok Beszállítói Klaszter kialakítása, segítése 6. Vállalkozási marketing támogatása 	<ul style="list-style-type: none"> 1. Turisztikai programcsomagok kialakítása 2. Szállásfeltételek javítása 3. Vendéglátás kapacitásainak és minőségének javítása 4. Kapcsolódó szolgáltatások fejlesztése 5. Szervezeti háttér megerősítése 6. Turizmusmarketing 7. Települési- és tájkörnyezet javítása 	<ul style="list-style-type: none"> 1. Tömegközlekedés fejlesztése 2. Hírközlés, informatika 3. Kiskereskedelem szolgáltatásainak bővítése 4. Lakossági szolgáltatások támogatása 5. Szakképzési, felnőtt-képzési szolgáltatások bővítése 	<ul style="list-style-type: none"> 1. Hármashatármenti együttműködési program (<i>KHGSZ</i>) 2. Ipari és vállalkozói parki, logisztikai fejlesztések 3. Vállalkozási övezeti program 4. Inkubátorház hálózat kezdő vállalkozóknak

2. Mezőgazdaság fejlesztése stratégiai program

2.1. Mező- és élelmiszergazdaság fenntartható, versenyképes fejlesztése	2.2. Agrárszerkezet átalakítása új típusú integrációk	2.3. Ökológiai állapot megőrzése és javítása, természeti erőforrás gazdálkodás	2.4. Mezőgazdaság alapú vidékfejlesztés	2.5. Szaktanácsadás és szolgáltatás
<ul style="list-style-type: none"> 1. Versenyképes alapanyag-termelés megalapozása 2. Mezőgazdasági beruházások támogatása 3. Mezőgazdasági termékek feldolgozásának, értékesítésének fejlesztése 4. Erdőgazdálkodás korszerűsítése 5. Fiatal gazdálkodók induló támogatása 	<ul style="list-style-type: none"> 1. Termelési-értékesítési láncok integrátori összekapcsolásának támogatása 2. EU konform szövetkezeti formák, gazdakörök létrehozása 3. Feldolgozóipari kapacitások bővítésének ösztönzése 4. Határmenti gazdálkodás jogi feltételeinek megteremtése 	<ul style="list-style-type: none"> 1. Az ökológiai szemlélet elterjesztése a gazdák körében 2. BOKARTISZ program a Bodroghözben 3. Akvakultúra és halászat modernizálása 4. Erdőkielés népi hagyományainak felelevenítése 	<ul style="list-style-type: none"> 1. Vidéki jövedelemszerzési lehetőségek bővítése 2. Mezőgazdasághoz kötődő infrastruktúra fejlesztése 3. Alapvető szolgáltatások a vidéki vállalkozók és lakosság számára 4. Falufejlesztés- és felújítás, örökségvédelem és megőrzés 5. Leader + program 	<ul style="list-style-type: none"> 1. Gazdálkodási és menedzsment szolgáltatások 2. Gépkölcsönzés, technológiai együttműködés 3. Pályázati tanácsadás, pályázatkészítés 4. Termékek piacra jutásának marketing támogatása 5. Falugazdász, falumenedzser hálózat működtetése

7. ábra: Stratégiai programok

3. A műszaki infrastruktúra és a környezetvédelem fejlesztési programja

3.1. Minőségi közlekedési infrastruktúra megteremtése	3.2. Fejlett környezetvédelmi infrastruktúra megteremtése	3.3. A vízi közművek infrastruktúrájának modernizálása és kiépítése	3.4. Katasztrófavédelem
<ol style="list-style-type: none"> 1. Mezőzombor-Sátoraljaújhely vasúti szakasz felújítása, villamosítása 2. Közúti közlekedési kapcsolatok fejlesztése 3. Határátjárhatóság javítása a közutak rekonstrukciójával 4. Hajózásfejlesztés a Bodrogon 5. Belterületi úthálózatok fejlesztése 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Térségi szilárd hulladék elhelyezések megoldása 2. Szervezett és szelektív hulladékgyűjtés és hasznosítás támogatása 3. Környezeti károk felmérése, talajrehabilitáció, kármentesítés 4. Természetvédelem megerősítése, a védelmi és rekreációs célok összehangolása 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ivóvízbázis-védelem, vízhálózat korszerűsítés 2. Regionális szennyvíztisztító telepek kialakítása, kapacitás növelése 3. Szennyvízcsatorna hálózat fejlesztés, a lakossági bekötések ösztönzése 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ár- és belvízvédelem, árvízvédelmi szükségtározók kialakítása 2. Felszíni vízvezető rendszerek, élővizek karbantartása, kiépítése 3. Tűzvédelem, az önkéntes tűzoltók felszereltségének javítása 4. A vasúti és közúti közlekedés biztosítása a téli hóviharak idején is

4. Humán erőforrás fejlesztés stratégiai programja

4.1. Oktatás-képzés intézményeinek megerősítése	4.2. Egészségügyi és szociális helyzet javítása	4.3. Hátrányos helyzetű társadalmi csoportok helyzetének javítása	4.4. Kulturális hagyományok ápolása	4.5. Civil szervezetek térségi szerepének megerősítése	4.6. Térségi identitás és kohézió erősítése
<ol style="list-style-type: none"> 1. Oktatási infrastruktúra fejlesztése 2. Szakképzés fejlesztése 3. Felsőfokú képzés intézmény és eszközfejlesztése 4. Felnőttképzés (egész életen át tartó tanulás) segítése 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Eü-i alapellátó rendszer felszereltségének javítása 2. Térségi eü-i szolgáltató központok személyi és tárgyi feltételeinek javítása 3. Szociális válságkezelés, idősgondozás 4. Prevenációs tevékenységek támogatási programja 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Társadalmi befogadást támogató szolgáltatások 2. Hátrányos helyzetű tanulók esélyegyenlőségének biztosítása az oktatásban 3. Társadalmi beilleszkedést elősegítő programok és szolgáltatások 4. Hátrányos helyzetűek foglalkoztatóságának javítása 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Kulturális rendezvények, fesztiválok rendezésének támogatása 2. Interkulturális művészeti-kulturális csoportok, programok támogatása 3. Szabadidősport segítése az eurorégióban 4. Művelődési, kulturális intézmények működésének segítése 	<ol style="list-style-type: none"> 1. A civil szféra közösségszervező kezdeményezéseinek felkarolása 2. Multikulturális civil fórum létrehozása az eurorégióban 3. Népfőiskolai mozgalom elterjesztése, segítése 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Térségi média megerősítése 2. Térségismertető anyagok (nyomdai, web) készítése, terjesztése 3. Közösségi programok, attrakciók szervezése, lebonyolítása 4. Pozitív Zemplénpé megjelenítése az eurorégió kívül

7. ábra (folytatás): Stratégiai programok

Megvalósítók és közreműködők

A nemzetközi gyakorlattal összhangban az eurorégió fejlesztési, stratégiai programjának megvalósítását is az integrált forrásfelhasználás és a többszereplőség kell, hogy jellemezze.

A program megvalósításában az alábbi részletezett szereplők, közreműködők körén belül várhatóan nagyobb szerepet kapnak:

- Magyar Köztársaság Kormánya és decentralizált szervezetei,
- Szlovák Köztársaság Kormánya és decentralizált Szervezetei,
- hazai és külföldi befektetők, pénzintézetek,
- tanácsadó szervezetek,
- akkreditált oktatási intézmények, képzési programok,
- kutató-fejlesztő intézmények és társaságok,
- Királyhelmeci RRA, mint a Zemplén Eurorégió szlovák menedzser szervezete,
- Zempléni RVA, mint a Zemplén Eurorégió magyar menedzser szervezete.

Lehetséges fejlesztési források

Az eurorégiós fejlesztési, stratégiai program realizálásának lehetséges forrásai három csoportba sorolhatóak:

- saját erő (önfinanszírozás és addicionális rész),
- támogatás (EU, kormányzati),
- hitel és kockázati tőke, valamint hitelgaranciák és garancia alapok.

Kiemelt beavatkozási területek a Zemplén Eurorégióban:

- Kárpátok beszállítói klaszter,
- Turizmus fejlesztési programok,
- Határmenti együttműködési program,
- Bokartisz program a Bodroghözben,
- Mezőzombor-Sátoraljaújhely vasútvonal fejlesztése - vasúti együttműködés,
- Közúti határátjárhatóság javítása,
- Környezet- és természetvédelem,
- Árvízvédelmi szükségtározók kialakítása a Bodroghözben,
- Felsőoktatási kapcsolatok fejlesztése,
- Program a hátrányos helyzetű csoportok számára,
- Kulturális és civil programok a Zemplén Eurorégióban,
- Zempléni identitás és kohézió erősítése.

A kiemelt beavatkozási területeken a közös fejlesztési programok az EU strukturális, Phare-CBC alapokból és nemzeti, valamint regionális és helyi önkormányzati, vállalkozói forrásokból elindultak.

Irodalom:

- Dankó L. (1996): A hármashatármenti gazdasági együttműködés fejlesztése. USAID-CIPE, Sátoraljaújhely.
- Dankó L. (1999): Hármashatármenti gazdasági együttműködés. USAID-CIPE, Sátoraljaújhely.
- Piskóti I.–Dankó L.–Schupler H. (2003): Régió- és településmarketing. Közdazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest. 317-320. o.
- Dankó L. (2004): A Zemplén Eurorégió magvalósíthatósági tanulmánya I. (fejlesztési koncepció). Zempléni RVA, Sátoraljaújhely.
- Dankó L. (2005): A Zemplén Eurorégió magvalósíthatósági tanulmánya II. (fejlesztési stratégia). Zempléni RVA, Sátoraljaújhely.
- Piskóti I.–Dankó L.–Schupler H. (2003): Régió- és településmarketing. Közdazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest. 138-143. o.